

De Heraut

van de

Gerreformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 20 Maart 1898. N°. 1056.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ongevoerd stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertentieën aan de ADMINISTRATIE. Bureau: N. 2, Voorburgwal 44, te Amsterdam.
Lezenden, die later dan Dinsdag's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor het Buitenland per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertentie: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elk regel meer 20 Cent.
Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel

Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.

XLI.

Daarom zijn onder u vele zwakken en krankten, en velen slapen. 1 Cor. 11:30.

Voor wat den onwedergeborene aangaat kwamen we alzo tot deze slotsom, 1°, dat in hem nog dezelfde krachten werkzaam zijn, die als tot zijn natuur behoorende door God den mensch zijn toebedeeld; 2°, dat het bederf van deze zijn natuur daarin bestaat dat hij, als zondaar, deze krachten aldoor in de *vlak verkeerde richting* wil doen werken; 3°, dat dientengevolge de uitwerking dier krachten nooit anders dan een *volstrekt slechte* zou zijn, zoolang niet een andere macht van ter zijde deze afbuiging in verkeerde richting, stuitte; 4°, dat de gemeene gratie deze stuiting op gradueel zeer uiteenlopende wijze aanbrengt, en dat dank zij deze stuiting nog allerlei levensuiting uitloopt op soms zeer teedere en nauwgezette burgerlijke gerechtigheid; maar 5°, dat hoeveel voorwerpelijks goeds op die manier ook nog tot stand komt, het onderwerpelijks ik nooit vrij kan uitgaan, daar het steeds tegen den wil van dat ik geschiedt, zoo de van hem uitgaande kracht goed uitkomt.

Aan dit laatste nu moet nog iets toegevoegd, om verwarring te voorkomen. „Hoe, zal men zeggen, zou een onbekeerde, op elk punt, *steeds verkeerd willen*? en zou al wat nog van zijn leven nog terecht komt, *altijd* terecht komen tegen zijn wil en bedoelen? Maar, zoo volstrekt kunt en moogt ge het niet nemen! Of zijn er onder de heden der wereld niet tal van uitnemende personen, getrouwen in plichtsbetrachting, ijverig in het volvoeren van hun taak, zich met overgeevenheid toewijden niet alleen aan wat hun voordeel brengt, maar ook aan wat hun te staan komt op louter verlies van tijd en kracht, en van geld op den koop toe? Moet dit dan alles misken? En moogt ge dan zonder uzelven te bezondigen dit alles voor uit den boezem verklaren, nu wel niet wat het resultaat, maar dan toch wat de bedoeling van het eigen ik betreft?” — We gevoelen volkomen de kracht van deze bedenking, en willen ze niet ontfopen. Hetgeen toch omtrent de gemeene gratie verklaard is, voorkomt wel de geringschatting van de vele burgerlijke gerechtigheid, maar blijft den eersten aanstoot van alle daad, die uit het onwedergeboren ik opkomt, als zondig afkeuren en verwerpen. En ook dit laatste heeft, dit geven we gul toe, op het eerste hooren iets, dat ons schokt. Het vereischt dus nadere toelichting.

Daarbij nu sta op den voorgrond, dat loslating van het volstrekte standpunt hier onmogelijk is voor een iegelijk die aan Gods Woord vasthoudt. „Dood in zonden en misdaden” is dood. Zijn wij allen, met Paulus ingesloten, „van nature kinderen des toorns”, dan is er in ons, als zondaren, geen enkele deugd in principieelen zin

denkbaar. Elke uitzondering die ge hier toelaat, werpt geheel de voorstelling omver. Is de zondaar voorzover hij nog burgerlijke gerechtigheid oefent, *niet* dood, en is hij alleen *dood* voor zoover hij in het oog loopend slechte dingen doet, dan zijn honderden en honderden personen ook in hun onbekeerden staat nog zoogoed als geheel *levend*, hoogstens met hier en daar een steek koud vuur, of een enkele plek die kankert. Dan verandert ge de natuur der wedergeboorte, en blijft ze niet een genadige herschepping van heel uw persoon, maar een uitsnijden van een plek gangreen. M. a. w. dan zijt ge van het Christelijk standpunt opeens overgeleden op het standpunt der wereld, waarop de zondige mensch nog in hoofdzaak voor gaaf, goed en ongedeerd geldt, en slechts lijdt aan een enkele wonde, die om genezing vraagt. De zonde is dan geen doodelijke krankheid, maar een incident aan zeker deel van uw wezen, en bij sommigen, die zeer ingetogen en braaf leven, is dit incidenteel gebrek soms zoo klein, dat ge verstaat hoe op hun graf in weispreekende taal verkondigd wordt, hoe goed en hoe uitnemend ze waren.

Loslaten kunt en moogt ge dus het volstrekte standpunt niet, of ge gaat aanstands zelf mee over van het getuigenis der Heilige Schrift naar de zelfinbeelding der wereld. Doch hiermee is de zaak niet toegelicht. Wel volgehouden, maar niet verklaard. Immers het valt niet te ontkennen, dat menig onbekeerde wel terdege ook met zijn wil velerlei goede dingen wil. Zeer dikwijls is het zelfs een ongemeene wilskracht waarmee ze een goede zaak doorzetten. Daarom is het noodig hier tot een tweede onderscheiding te komen. Onze eerste onderscheiding was, dat er in ons in het middelpunt waarvan onze levenswerking uitgaat, en een omtrek waarin die levenswerking uitkomt. We stelden daarbij dien uitgang van deze levenswerking voor als het uitstralen van lijnen, en oordeelden nu dat de zonde deze uitgaande lijnen afbuigt in geheel verkeerde richting, maar dat de gemeene gratie, van terzijde inkomende, deze afbuiging stuit, en zoo menige levenswerking in haar uitstralen toch nog op het goede punt doet uitkomen. De lijnen zijn dan als kromme, omgebogen lijnen gedacht. Als ze uit het middelpunt uitkomen, neigen ze alle naar links, maar hooger of lager op buigt de gemeene gratie ze dan weer naar rechts om. Finer konden we aanvankelijk de onderscheiding niet nemen, zoo niet alle helderheid en doorzichtigheid in de voorstelling teloor gaan. Thans echter moet hier een tweede onderscheiding aan toegevoegd raken dat *middelpunt* zelf.

Onder dat middelpunt verstanden we ons ik in het centrum van ons wezen, en tegenover ons levensuitingen genomen, is dat dan één. Maar beschouwen we nu dat middelpunt op zichzelf, dan springt het in het oog, hoe ook hier weer te onderscheiden valt, enerzijds tusschen onze neigingen, ons verstand en onzen wil, en ander-

zijds tusschen ons ik, dat in deze drie werkt. Ik neig, ik denk, ik wil. In het ik vindt en neiging en verstand en wil het vereenigingspunt. Hieruit blijkt, dat men ook in het middelpunt zelf van ons wezen weer te onderscheiden heeft: 1°. De kern er van in ons ik, en 2°. de onderscheidene bewegingen of functien van dat ik. En is dit eenmaal goed gevat, dan zal men terstond inzien, hoe alleen dat ik, als binnenste kern, blijft wat het is, maar hoe daarentegen die neiging, die denkende en die willende beweging, bij weermomstoot, zekeren invloed van de gemeene gratie ondergaan. Beproef het zelf maar door drie, vier dunne koperdraden te nemen, die ge in één punt saam vastlegt, en nu naar verschillende kanten uitlegt, en onderaan het vereenigingspunt met uw linkerhand naar links afbuigt, onderwijl ge op de helft van den draad ze met uw rechterhand ombuigt naar rechts. Dan toch zult ge zelf voelen, hoe de druk door uw rechterhand uitgeoefend niet alleen de uiteinden der draden naar rechts ombuigt, maar ook benedenwaarts zekeren druk op het benedengedeelte uitoefent, dien ge op de vingers van uw linkerhand zeer duidelijk waarneemt. Ditzelfde nu geldt natuurlijk ook van de gemeene gratie. Als zij, op welk gedeelte van de lijn ook, die lijn aangrijpt en in haar verderen verloop naar rechts buigt, komt hieruit ook een spanning, een druk naar beneden voort, die wel nooit de kern van het ik kan aandoen, maar wel haar uitwerking heeft, op de neiging, op het bewustzijn, en op den wil. En hieruit verklaart het zich, dat de onbekeerde tot in zijn neigingen, tot in zijn bewustzijn, en tot in zijn wil den invloed der gemeene gratie ondergaan kan.

Dat dit echter, hoever het ook ga, nooit het ik zelf omzet, en dat deze omzetting van het ik eeniglijk en alleen vrucht van herschepping en wedergeboorte kan zijn, ziet ge telkens aan de uitkomst. Immers ook bij de uitnemendsten onder deze personen is het resultaat van hun ontwikkeling niet dat ze naar God toebugen, maar steeds dat ze aldoor van God afbuigen. En al is het, dat ge dit in één enkel persoon niet zoo terstond kunt uitmaken, omdat de mees- ten zich zoo weinig uitspreken, *dit* is in elk geval buiten twiifel, dat de richting waarin deze uitnemende wereldburgers zich gezamenlijk bewegen, er steeds meer toe leidt, om hen en hun omgeving van de Schrift af te trekken, van de kerk van Christus te vervreemden, van de belijdenis van den levenden God te doen afzwalen, en het hoogste ideaal te doen vinden in de verheerlijking niet van God, maar van den mensch. En is het ons op die wijs mogelij, om van den éénen kant al het goede, dat in de wereld voorkomt, ten volle te waardeeren, toch handhaven we deswege van den anderen kant streng en stipt onze belijdenis, dat, voor zoover de gemeene gratie niet kan doorwerken, d. i. voor wat het ik als de kern van ons wezen aangaat, de eerste aandrift in den zondaar altoos blijft, niet om zijn levensuitingen op God te richten, maar om ze te keeren

van Hem af. En dat nu juist is het wat de Catechismus bedoelt met te zeggen, dat er in dat ik onbekwaamheid is tot eenig goed en steeds geneigdheid tot alle kwaad. Al wat hieraan gebeterd wordt of wat er niet van uitkomt naar buiten, is niet uit het ik, maar uit de gemeene gratie.

Dit alles echter diende slechts als inleiding op de hoofdzaak, die thans in onderzoek is, hoe namelijk *dit alles staat in den wedergeborene*. Om een wedergeborene te verstaan, waren we verplicht ons eerst af te vragen, hoe het zielkundig toegaat in den nog onwedergeborene. Geen ziekte kan verstaan worden, of ge moet eerst weten hoe het in den gezonden mensch is, maar ook geen genezing aangebracht, of ge moet eerst weten hoe het is in den zieken mensch. Welnu, hoe het in den zieken mensch staat, hebben we nu gezien, stellen we dus thans de vraag, welke wijziging, welke verandering, door de wedergeboorte in zulk een zondaar wordt teweeggebracht. Neemt ge daartoe nu een mensch, die onmiddellijk na zijn wedergeboorte sterft, dan is dit uiterst eenvoudig. Dan toch doet de wedergeboorte niet anders dan het ik zelf, dat verkeerd stond, recht zetten. Dit ik had zich van God afgewend, het stond dus in ongelooft. Nu wordt het weer naar God toegewend, en staat het dus in geloof. En verder is er dan niets aan toe te voegen, overmits de dood zulk een uit den omtrek van ons leven wegneemt. Met de lijnen die van het ik naar dien omtrek uitgingen, hebt ge in dat geval dan niets te maken. De dood breekt dit alles af. Het ik is geheel vrij gemaakt, in den dood. En is het dan door wedergeboorte naar God gekeerd, dan wordt het na het sterven ook naar God geleerd met zijn neiging, denken en willen, want geen dier drie ondergaat nu eenigen invloed meer van de lijnen die naar den omtrek in dit leven uitgingen. Die toch zijn dan alle afgebroken. „De dood is een afsterving der zonde en de doorgang tot een eeuwig leven.”

Maar heel anders komt natuurlijk de zaak te staan, als de wedergeborene niet terstond na zijn wedergeboorte sterft, maar blijft leven. Dan toch blijft hij met den omtrek van het leven in verband staan. Dan reageeren de lijnen die uit zijn ik naar dien omtrek uitgingen wel terdege op zijn persoon. En dan kan hetgeen in de kern van zijn ik tot stand kwam, niet aanstands naar buiten doordringen. Ja dan is de overmacht van dien levensonttrek zelfs zoo sterk, dat volgens onzen Catechismus, die ook ten deze de Schriftwaarheid zoo zuiver teruggeeft, tot aan onzen dood toe het herboren ik niet in staat noch bij machte is, om anders dan tot een „klein beginsel” van de volkomen gehoorzaamheid te geraken; een uitdrukking die in onze beelddespraak omgezet zeggen wil, dat ons herboren ik, niet dan voor een zeer klein gedeelte in staat is, om één enkele levenslijn weer niet volkomen zuivere beweging uit zich tot aan den

buitensten omtrek in de van God gewilde richting te doen doorloopen.

Verandert dit nu iets ook maar aan het ik in zijn binnenste kern? Stellig niet. Dat kan maar één van beide zijn, naar God toe of van God afgekeerd. Het kan staan in ongelooft of in geloof. Een derde is er niet. Nu stond het afgekeerd en in ongelooft, maar de wedergeboorte was juist die daad Gods, die het afgekeerde ik weer naar God toeboog. En in die toebuging heeft tevens dit plaats, dat God ons ik dan voorgoed vastzet. Wederom afkeeren is dan onmogelijk. Een herborene kan niet wederom tegen God gaan kiezen. Er is volharding der heiligen. Zien we dus af van de neiging, van het bewustzijn, van het willen, en evenzoo van heel den levensonttrek en van de levenslijnen, die daarvan uitgaan, en laten we uitsluitend op het verborgen ik van ons wezen in de diepste kern van onze persoonlijkheid, dan is wat dood was levend gemaakt, wat krank was geheel gezond geworden, wat onder den toorn lag in den glans des welbehagens komen te staan, en is dit ik volstrekt heilig. Dat is het dan ook wat de apostel op het oog heeft, als hij zegt dat een iegelijk die uit God geboren is, niet meer zondigt, ja zelfs niet meer kan zondigen, overmits het zaad Gods in hem blijft. Dat verborgenste, binnenste ik is geheel heilig en dus onzondig geworden. Meer nog, het is van alle zonde afgesneden. Het is niet meer in staat om wederom te vervallen. Het is geneigd tot alle goed en onbekwaam tot alle kwaad. Het is zoo heilig als het in eeuwigheid worden kan. Het heeft het eeuwige leven van God ontvangen. En het is dan ook dit herboren ik waarin de Heilige Geest woont, waarmee de Heilige Geest gemeenschap heeft, en dat alleen uit den Heiligen Geest zijn aandrift ontvangt. Ja, om er ook dit nog bij te voegen, het is dit ik in de verborgenste kern van ons wezen, waarvan de heilige apostel zegt: „Zoo doe ik ditzelf niet meer, maar de zonde die in mij woont.” Er gaat nog allerlei zonde van hem uit. Die zonde moet dus nog in hem zijn. Anders kon ze niet van hem uitgaan. Maar toch, die zonde komt niet meer uit zijn diepste ik, die zonde komt uit heel iets anders. Voor God gezien zijn alle wedergeborenen heilig, en heeten ze saam „de heiligen die in Corinthen, de heiligen die te Thessalonica zijn.” enz.

Staat dit uitgangspunt nu vast, dan komt in de tweede plaats de vraag aan de orde, op wat wijs dit heilige in zijn stralen gebroken wordt, zoodra het zich uit dat diepste ik, niet naar boven naar God, maar naar buiten in de wereld wil uitbreiden. Er gaat toch van dat ik tweeërlei bewegingen uit, de ééne, geheel mystiek, rechtstreeks naar God, en de andere naar de wereld. Men kan ook beide noemen, de verticale beweging die naar boven naar God uitgaat, en de horizontale, die dwars voor zich uit, uitgaat in het menschelijk leven.

Daarbij nu is in de eerste plaats te letten op het *beantwijken*. Niet alles wat in het ik schuilt, leeft daarom aanstands ook in het be-

Een lezing van Prof. Bavinck.

Het uitnemend Verslag in de Drie Provinciën van de lezing door Prof. Bavinck, verleden week te Gorinchem gehouden, achten we ook onze lezers te mogen voorleggen. Spreker begon met te zeggen dat over het door hem gekozen onderwerp „Schepping en Herschepping” een diep ingrijpend verschil van meening bestaat en wel voornamelijk over de vraag welke de verhouding is tusschen ons natuurlijk, ons scheppingsleven, en ons geestelijk of godsdienstig leven. Moeten deze als van elkaar gescheiden of onderscheiden worden opgevat? Dit probleem is voornamelijk met de komst van het Christendom op den voorgrond getreden. Het valt toch niet te ontkennen dat buiten Israël, in de heidenwereld zijn een rijk natuurleven had ontwikkeld, zich eene georganiseerde maatschappij had gevormd, met wetten voor het staatsleven, voor het denken en voor de kunst, die nog vaak ook voor ons als maatstaf dienen.

Toen echter het Christendom optrad met eene geheel andere levensbeschouwing, kwamen de ernstige denkers voor het genoemd probleem te staan.

Spreker wenschte hierover een drietal gedachten te ontwikkelen.

1°. Het leven der Schepping en der Herschepping zijn onderscheiden.

2°. Hoewel ze onderscheiden zijn, zijn ze niet met elkaar in tegenspraak.

3°. Hoe de verhouding tusschen die beide, ondanks hunne tegenstelling, moet worden geleed en onderhouden. Dat we er zijn, is een mysterie. We kunnen worden gemist. Ons leven is vrucht eener wijsbeschikking; het is eene gave van de goetheid Gods. Op den grondslag der scheppende daad van Hem die ons het aanzijn schonk, heeft zich eene ontwikkeling gevormd in macht, in weten, in kunnen, getuige die verbasende vooruitgang dien we rondom ons aanschouwen. Het is alsof de mensch der wereld toeroept: Gij zijt wel machtig, o wereld, maar door mijne kennis plooi ik u naar mijne hand.

Toch is dat natuurleven onbeschrijfelijk ledig; men hoort

het aan de bange kreten, die we beluisteren bij onze dichters, waaruit blijkt dat de natuur de wereld van weemoed, ledigheid en armoede van het hart niet kan bevredigen.

De natuur heeft geen rust, heeft geen sabbath. Darwin spreekt van een *struggle for life*, een strijd om het bestaan, die de alles beheerschende hoofdtoon is van het leven, terwijl men op het gebied van verstandelijk denken niet komt tot de beantwoording der vraag wat „waarheid” is. In weerwil van al het onderzoek staat men ook hier voor het maatsel van de sphinx.

Evenzoo is het in het ethisch (zedelijk) leven. Er wordt in den mensch gevonden een drang tot het goede, om tot rust en vrede voor zijn hart te komen. Dit ethisch leven is echter niet in staat hem innerlijk geluk te geven. En bovendien zoo we den sluier, de korst der beschaving oplichten, wat al rottends schuilt daar niet onder. Denken wij maar aan de Panama-kwestie, Dreyfus en zooveel meer.

Het ethisch leven der menscheid lijdt aan de tering. In dit doodkranke scheppingsleven nu heeft God Zijn Zoon gezonden. Deze heeft dat natuurleven aangenomen, is geworden vleesch van ons vleesch. Hij heeft het gekend in zijn schoonheid en zwakheid. Niet dat Christus zich het uitoefenen van een beroep, van een staatsambt, of een deel der wetenschap tot levenstaak had gekozen. Dit leven was voor Hem niet doel, maar middel, om het groote werk der herschepping tot stand te brengen, om in dat leven een nieuw beginsel te leggen, waardoor het leven der schepping aan zijn oorspronkelijk doel wordt hergeven, nl. de ere van God.

Na Christus' opstanding en hemelvaart werd de leer van een nieuw levensbeginsel uit wedergeboorte of herschepping ontstaan, alom gepredikt en bracht de aanvaarding ervan den geloovigen belijder in botsing met de wereld die hem omgaf.

De Roomsche-Katholieke kerk die in deze de oudste brieven heeft, loste het probleem op door het scheppingsleven te splitsen in een hooger en in een lager liggend terrein; dat van het gewijde en het profane leven. Kruis- teken en wijwater maken hier scheiding. Door beide wordt het natuurlijke gewijde en geheiligd en afgescheiden van het terrein waarop booze machten hun invloed kunnen doen gelden. Uit deze idee is het monnikenwezen ontstaan. Reeds in de eerste eeuwen van het Christendom

voelde men de tegenstelling tusschen de heidensche onge- loovige wereld en het Christendom. Men ging echter te ver. Men scheide zich geheel van de wereld af. En later toen de wereld in de kerk begon heerschappij te voeren, zochten velen de eenzaamheid der woestijn op. Men gevoelde er zich dichter bij God. Later echter zochten velen langs dezen weg een leven van rust en gemak of zich een naam te maken terwijl weer anderen zich de afzondering kozen om zich onverdeeld op kunst of wetenschap te kunnen toewijden. Bovendien beginnend zien we in Rome's Kerk, van af de stichting der Benedictijner orde tot die der Jezuïeten, en later, in stijgende mate zich ontwikkelen.

Het Anabaptisme (Doopsgezinden) is hieraan tegenover- gesteld. Voor hen is er niets dan een koninkrijk der hemelen en voorts ligt de gehele wereld in het boze. Dit koninkrijk te realiseren, was de mislukte poging van Jan van Leiden en zijn medegenooten. Deze levensopvat- ting heeft meer aanhangers (dan men vermoedt). Zelfs aan het Boedisme en aan de leer van Mahomed, ligt dezelfde idee ten grondslag. In geloovige kringen vindt men ze bij hen die den strijd ontzien en liever in stilheid leven, practisch toegestaan.

Spreker brengt niettemin hulde aan de richtingen die de eer der religie boven den dienst der wereld kozen, al gingen zij soms hierin te ver.

Onze eeuw heeft gepoogd een compromis (vergelijk) tot stand te brengen tusschen wereld en religie. Het kruis blijft echter een kruis, al toot men het met rozen.

Het is eene dwaasheid voor het verstand er in te ge- looven. Jezus en Zijne Apostelen hebben het diepliggend verschil aangehouden tusschen een leven uit God en uit de wereld. Jezus was geen Griek, maar uit Israël gesproten.

De Griek noemt de wereld een kosmos, een ideaal van schoonheid en harmonie. De Schrift zegt, wie een vriend der wereld wil zijn wordt een vijand Gods genoemd. De wereld gaat voorbij enz. De Griek streefde naar eene harmonische ontwikkeling. Jezus spreekt van de hand af te kappen die ons ertigt.

De Griek kiest tot ideaal, de menschelijke schoonheid en kracht. De Schrift leert ons neer te knielen voor het verachte kruis en voor den lijdenden en sterfenden God- mensch. Zij leert dat wie rijk wil worden, in den strik

valt, en dat wie vader of moeder lief heeft, boven Christus, Zijns niet waardig is. Doch ondanks dit alles *schiedt* dezelfde Christus het leven der schepping en der herschepping niet van elkaar; wel wordt het leven des hemels en der aarde door hem onderscheiden doch niet gescheiden. Hij heeft dat aardse leven meêgeleefd, heeft ingeleefd in het leven der natuur, heeft haar liefgehad als het werk Zijns Vaders. Hij kwam alleen om het werk des duivels te verbreken. Alles trok Hem aan: de bloemen, de kin- deren, de armen, de krankten, de nooddriften en de bedroefden.

Doch één eisch stelt hij zijn volgelingen en die eisch is; Zich zelf te verloofenen, en het kruis achter Hem op te nemen, m. a. w. het afleggen van het boos en zondig levensbeginsel en het aanvaarden van het leven der her- schepping, der wedergeboorte. Dat leven is niet eene *nieuwe* schepping, maar eene *vernieuwing* van ons natuur- lijk leven, waardoor we van het zondige en onreine dat zich daarin bevindt, door de genade worden bevrijd. Zelfs Schiller riep eenmaal uit:

Der Uebel grates ist die Schuld.

Om ons van die *schuld* te bevrijden is Christus gekomen. Wij behoeven ons echter niet van de wereld los te ma- ken. Een iegelijk blijve in zijn beroep. De geloovige vrouw scheidt niet van den ongeloovigen man. De over- heid al ware zij een heidensche, erkennen wij in hare auto- riteit, om Gods wille. De dienstknecht zoekt zijnen heer te behagen om Christus wil. Deze kwam om de wereld te behouden, en zouden wij ons nu in de afzondering terug trekken? Ook tegenover wetenschap en kunst sta de Christen niet vijandig. Alles is uwe, zegt de Schrift.

De schepping hoort niet den Satan toe, maar God en zijnen Christus. De Christen trekke zich dus niet terug maar vervulde zijne roeping, opdat er kome eene geheiligde maatschappij, kunst en wetenschap. Zijn roeping is profetie te zijn door het Woord allerwege te brengen, priester door zichzelf te offeren in den dienst van God en tot heil van den naaste, en koning te worden door de vrije souve- reiniteit te verkrijgen over een geheiligd hart en een Gode gewijd leven, Hem ter ere!